

Dr Bogumiła Bobik

Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: 0000-0001-7548-858X

Próba klasyfikacji form instytucjonalnych uzupełniających funkcje rodziny w Polsce

An attempt to classify institutional forms supplementing the functions of the family in Poland

Streszczenie

Artykuł stanowi propozycję klasyfikacji wiedzy na temat form opieki i edukacji dzieci i młodzieży. Takie uporządkowanie wydaje się celowe w związku z częstymi zmianami systemu kształcenia i systemu opieki nad dzieckiem i jego rodziną, które spowodowały powstanie wielu luk w ich całościowym postrzeganiu. Artykuł ma charakter teoretyczny, opierając się na metodzie hermeneutyki pedagogicznej uporządkowano wiedzę na temat instytucjonalnych form uzupełniających funkcje rodziny (poziom poznawczy), zaproponowano ich klasyfikację oraz opisano zakres działania (poziom praktyczny).

Słowa kluczowe: klasyfikacja, formy instytucjonalne opieki i edukacji dzieci i młodzieży, instytucje uzupełniające funkcje rodziny, hermeneutyka pedagogiczna.

Abstract

This article is a proposal for the classification of knowledge on the forms of care and education of children and youth. Such classification seems suitable due to the frequent changes in the education system and the system of care for children and their families, which have created many gaps in their overall perception. The article is theoretical, and the following was achieved based on the method of pedagogical hermeneutics: the knowledge about institutions supplementing family functions (cognitive level) was organized and classified; the scope of their activities was described (practical level).

Keywords: classification, institutional forms of care and education of children and youth, institutions supplementing family functions, pedagogical hermeneutics.

Wprowadzenie

Klasyfikowanie stanowi „próbę uporządkowania logicznego w danej dziedzinie”¹. Ma ono wymiar poznawczy sprzyjający dynamicznemu rozwojowi nauki

---

¹ A. Żywczok, *Aksjologia odkrycia naukowego. Studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*, Toruń 2009, s. 15–16.

oraz prakseologiczny poprzez wgląd w różnorodność form, typów czy odmian. Klasyfikacja wydaje się działaniem bardzo potrzebnym w odniesieniu do form opieki, wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży w Polsce bowiem uległy one w ostatnich latach licznym przeobrażeniom. Zmiany były następstwem aktualizacji aktów prawnych, reform systemu opieki i szkolnictwa oraz zmian w przyporządkowaniu poszczególnych placówek ministerstwom. Obecnie można wyróżnić podział form opieki i edukacji ze względu na:

- zakres zadań opiekuńczo-wychowawczych podjętych względem dziecka i czas trwania opieki,
- typ środowiska wychowawczego, do którego je przyporządkowano.

Pierwszy rodzaj klasyfikacji pociąga za sobą podział tych form na dwie główne grupy: *opieki całkowitej* i *częściowej*. Do *form opieki całkowitej* zaliczyć można te, w których realizuje się pełny zakres zadań opiekuńczo-wychowawczych i bierze odpowiedzialność za organizację życia dziecka w ciągu doby. Należą do nich: rodzina (własna, zastępcza, adopcyjna), rodzinny dom dziecka, instytucjonalna piecza zastępcza, internat (szkolny, międzyszkolny), ośrodek szkolno-wychowawczy, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, schroniska dla nieletnich. W przypadku *form opieki częściowej*, zakres zadań opiekuńczo-wychowawczych i odpowiedzialność za organizację życia dziecka są częściowe i doraźne. Można więc do nich zaliczyć: świetlicę szkolną i środowiskową, dom kultury, różnego rodzaju kluby (sportowe, artystyczne), instytucje oświatowe.

W artykule podjęto próbę klasyfikacji form opieki, wychowania oraz kształcenia dzieci i młodzieży w Polsce po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Szczególny nacisk położono na te formy, których zadaniem jest uzupełnianie funkcji rodziny.

Formy opieki, wychowania i kształcenia w Polsce

Na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej² opieka nad dzieckiem stała się elementem składowym szerokiego systemu pomocy społecznej. Istotne znaczenie mają tu także przepisy ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku Kodeks rodzinny i opiekuńczy³ oraz ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe⁴. Na podstawie wymienionych aktów prawnych można dokonać uporządkowania form opieki nad dziećmi i młodzieżą. Taką propozycję ujęto w tabeli 1.

² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 821).

³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359).

⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).

Tabela 1. Formy opieki, wychowania i kształcenia dzieci i młodzieży w Polsce istniejące od 1 stycznia 2012 roku

Forma opieki, wychowania i/lub kształcenia	Rodzaj instytucji
Formy instytucjonalne, uzupełniające funkcje rodziny	<ul style="list-style-type: none"> – Szkoły podstawowe, w tym specjalne, integracyjne, przysposabiające do pracy, dwujęzyczne, sportowe i mistrzostwa sportowego. – Szkoły ponadpodstawowe, w tym specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, przygotowania wojskowego, sportowe i mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żeglugi śródlądowej oraz rybołówstwa. – Szkoły artystyczne. – Placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania (internat bursa, dom wczasów dziecięcych). – Placówki oświatowo-wychowawcze obejmujące placówki wychowania pozaszkolnego: pałace młodzieży, młodzieżowe domy kultury, międzyszkolne ośrodki sportowe, ogniska pracy pozaszkolnej, ogrody jordanowskie i pozaszkolne placówki specjalistyczne oraz szkolne schroniska młodzieżowe – całoroczne i sezonowe. – Placówki kształcenia ustawicznego. – Placówki artystyczne (ogniska artystyczne).
Instytucjonalne, wsparcia rodziny	<ul style="list-style-type: none"> – Ośrodek pomocy społecznej, ośrodek pomocy rodzinie – powiatowe, miejskie, gminne. – Poradnie rodzinne. – Poradnie psychologiczno-pedagogiczne. – Sąd Rodzinny i Nieletnich.
Instytucjonalne interwencji kryzysowej	<ul style="list-style-type: none"> – Ośrodek interwencji kryzysowej. – Dom dla matki i dziecka.
Formy wsparcia dziennego	<ul style="list-style-type: none"> – Opiekuńcze, w tym świetlice środowiskowe, koła zainteresowań, kluby. – Specjalistyczne. – Pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.
Formy wsparcia rodziny problemowej	<ul style="list-style-type: none"> – Asystentura rodziny sprawowana przez asystenta rodziny – osobę zatrudnioną przez kierownika jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną. – Rodziny wspierające, czyli osoby z bezpośredniego otoczenia dziecka, które oferują pomoc w opiece, wychowaniu i prowadzeniu gospodarstwa domowego. – Kuratela nad sprawowaniem władzy rodzicielskiej.
Rodzinna piecza zastępcza	<ul style="list-style-type: none"> – Rodzina adopcyjna. – Rodzina zastępcza: spokrewniona, niespokrewniona, zawodowa: pełniące rolę pogotowia rodzinnego lub specjalistyczna.

Institutionalna piecza zastępcza	<ul style="list-style-type: none"> – Placówki opiekuńczo-wychowawcze: typu socjalizacyjnego, typu interwencyjnego, typu rodzinnego. – Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna. – Interwencyjny ośrodek preadopcyjny, który obejmuje opieką noworodki i niemowlęta w nagłych sytuacjach kryzysowych, pozbawionych czasowo lub trwale opieki rodziców.
Formy instytucjonalne opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym i chorym, wymagającym szczególnej opieki, stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji	<ul style="list-style-type: none"> – Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze. – Specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania. – Ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze.
Ośrodki lecznicze	<ul style="list-style-type: none"> – Sanatoria. – Ośrodki leczenia uzależnień dla dzieci i młodzieży.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: rozdziału I – *Instytucje uzupełniające funkcje rodziny*⁵ [w:] *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005, s. 23–111; ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, art. 2; Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej (Dz.U. z 2011 r., nr 291, poz. 1720).

W tabeli 1. uporządkowano formy opieki, wychowania i kształcenia, jakie funkcjonują współcześnie w Polsce. Podano w niej także przykłady placówek przynależnych poszczególnym formom. Analizując zebrane dane można stwierdzić, że podstawą obecnych zmian jest uznanie dominującej roli rodziny w opiece i wychowaniu młodego pokolenia. W związku z tym funkcjonują instytucje uzupełniające funkcje rodziny w zakresie kształcenia (różnego typu szkoły), w tym kształcenia ukierunkowanego na rozwój zdolności (szkoły artystyczne, sportowe), w zakresie opieki i wychowania w okresie edukacji (internaty, bursy, domy wczasów dziecięcych), przygotowania do spędzania czasu wolnego (placówki oświatowo-wychowawcze), rozwijania uzdolnień i talentów (placówki artystyczne) oraz wzbogacania i uzupełniania wiedzy oraz nabywania umiejętności (placówki kształcenia ustawicznego).

W sytuacji niespełniania przez rodzinę jej podstawowych funkcji do pomocy włączają się instytucje wsparcia, jak: ośrodek pomocy rodzinie (powiatowy, miejski, gminny), poradnia rodzinna, poradnia psychologiczno-pedagogiczna, sąd rodzinny reprezentowany przez kuratora rodzinnego. Rodzina może także uzyskać pomoc interwencyjną w sytuacji kryzysowej (ośrodek interwencji kryzysowej, dom dla matki i dziecka). Rodzicom oferowane jest instytucjonalne wsparcie dzienne (opiekuńcze,

⁵ A. Kurcz, *Żłobek*; A. Kurcz, *Przedszkole*; B. Zięba-Kołodziej, *Internat i bursa*; J. Żebrowski, *Animacja kulturalna* [w:] *Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005, s. 23–111.

specjalistyczne, pracy podwórkowej) oraz zindywidualizowane (asystent rodziny, rodzina wspierająca, kurator sądowy). Dopiero, kiedy wszystkie proponowane formy wsparcia rodziny zawadzą możliwe jest wprowadzenie różnych form pieczy zastępczej rodzinnej (rodzina adopcyjna, rodzina zastępcza) lub instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna, interwencyjny ośrodek preadopcyjny).

W systemie opieki i edukacji ważne miejsce zajmują formy instytucjonalne dla dzieci niepełnosprawnych, chorych, wymagających stosowania specjalistycznego wsparcia i rehabilitacji (specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze) oraz ośrodki lecznicze (sanatoria, ośrodki leczenia uzależnień).

Forma placówki wyznacza cele i zadania, jakie ma do spełnienia. Są one zróżnicowane, zależnie od potrzeb dziecka lub jego środowiska rodzinnego.

Formy instytucjonalne uzupełniające funkcje rodziny

Docenienie w polskim ustawodawstwie rodziny jako podstawowego środowiska życia dziecka wynika z badań nad rodziną prowadzonych w obrębie nauk społecznych. Zwłaszcza w takich dyscyplinach jak pedagogika (głównie pedagogika społeczna), socjologia, psychologia⁶. W pedagogice społecznej rodzina jest rozpatrywana najczęściej jako:

- jeden z fundamentalnych kręgów środowiskowych, charakteryzujący się swoistą problematyką społeczno-wychowawczą,
- pozaszkolne środowisko wychowawcze,
- grupa i instytucja społeczna oraz składnik systemu wychowawczego,
- instytucja wychowania równoległego⁷.

Rodzina stanowi środowisko wychowawcze i zarazem jest składnikiem systemu wychowawczego. W pełnieniu wynikających z tego, złożonych zadań korzysta z pomocy instytucji uzupełniających. Wśród nich szczególnie istotną rolę zajmuje szkoła.

Szkoły i edukacja równoległa (ustawiczna)

Typ szkoły zależy od wieku dziecka, jego rozwoju oraz możliwości i potrzeb. Ustawa Prawo oświatowe dokonuje podziału szkół ze względu na organ prowadzący na publiczne i niepubliczne. Mogą być one prowadzone przez: ministra, jednostkę

---

⁶ A.W. Janke, *Wychowanie rodzinne przedmiotem pedagogicznej refleksji* [w:] *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke. Toruń 2009, s. 124.

⁷ Por. B. Krzesińska-Żach, *Pedagogika rodziny, Przewodnik do ćwiczeń...*, Białystok 2007, s. 9–10.

samorządu terytorialnego, inną osobą prawną, osobą fizyczną⁸. Ze względu na wiek ucznia oraz jego potencjał rozwojowy ustawa wyróżnia szkoły:

- podstawowe, w tym specjalne, integracyjne, przysposabiające do pracy, dwujęzyczne, sportowe i mistrzostwa sportowego,
- ponadpodstawowe, w tym specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, przygotowania wojskowego, sportowe i mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żegluga śródlądowej oraz rybołówstwa,
- szkoły artystyczne⁹.

Szkoły publiczne i niepubliczne dzielą się na dwa typy:

1. ośmioletnią szkołę podstawową,
2. szkoły ponadpodstawowe:
  - czteroletnie liceum ogólnokształcące,
  - pięcioletnie technikum,
  - trzyletnią branżową szkołę I stopnia,
  - trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi,
  - dwuletnią branżową szkołę II stopnia,
  - szkołę policealną dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku¹⁰.

Istotny jest także podział szkół ze względu na formy kształcenia dzienną, stacjonarną lub zaoczną. W szkole podstawowej, liceum ogólnokształcącym, technikum, szkole branżowej I stopnia, szkole specjalnej przysposabiającej do pracy oraz w szkołach artystycznych kształcenie odbywa się w formie dziennej, a w branżowej szkole II stopnia i szkole policealnej oraz szkole dla dorosłych – kształcenie można realizować w formie dziennej, stacjonarnej lub zaocznej¹¹.

Szkolnictwo w Polsce zapewnia każdemu obywatelowi prawo do kształcenia się, w szczególności:

- wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży,
- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej,

⁸ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 655).

⁹ Tamże, art. 2.

¹⁰ Tamże, art. 18 ust. 1 i 2.

¹¹ Tamże, art. 18 ust. 2a i 2b.

- możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną,
- opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie,
- przygotowanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia,
- upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych, i sytuacji nadzwyczajnych,
- kształtowanie u uczniów umiejętności sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi¹².

Edukacja szkolna nie jest jedyną formą kształcenia w Polsce. Jest ona uzupełniana przez edukację równoległą czy ustawiczną. W ostatnim okresie znaczące miejsce zajęła edukacja, zdalna i hybrydowa. Coraz większe uznanie znajduje także kształcenie domowe. Podział form kształcenia w Polsce ujęto w tabeli 2.

Tabela 2. Klasyfikacja form kształcenia

Kryterium klasyfikacji	Klasyfikacja
Ze względu na cel	kształcenie ogólne – wprowadza człowieka w świat przyrody, techniki i kultury, przygotowuje do poznawania i zmieniania siebie i tego świata, kształcenie zawodowe – służy nabywaniu kompetencji profesjonalnych, niezbędnych w pracy zawodowej, a więc wiedzy, umiejętności i właściwości osobowych niezbędnych do wykonywania działalności zawodowej.
Ze względu na miejsce	kształcenie szkolne – przebiega w specjalnie do tego powołanych instytucjach, czyli szkołach, może mieć charakter obowiązkowy lub ponadobowiązkowy, ogólnokształcący i zawodowy; kształcenie pozaszkolne: kształcenie równoległe – jest działalnością dydaktyczno-wychowawczą prowadzoną poprzez instytucje kulturalne, oświatowe, środki masowego przekazu, organizacje i stowarzyszenia, skierowaną na dzieci i młodzież, stwarzającą warunki rozwoju zainteresowań, zdolności i uzdolnień, poszerzania wiedzy, doskonalenia sprawności nabytych w szkole oraz umiejętności spędzania czasu wolnego; dzięki atrakcyjnym treściom i sposobom działania zaspokajającym zróżnicowane potrzeby dzieci i młodzieży, elastyczności form i metod, swoistej żywiowości kształcenie to ma niejednokrotnie silniejszy wpływ na dzieci i młodzież niż kształcenie szkolne, kształcenie dorosłych – kształcenie ustawiczne – różne formy kształcenia dorosłych z akcentem na uzupełnienie wykształcenia ogólnego oraz doksztalcenie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych.

¹² Tamże, art. 1 ust 1, 2, 3, 5, 6, 8, 19, 22, 21.

Ze względu na treści kształcenia	kształcenie jednostronne – odnosi się do każdego typu kształcenia, w którym dominuje jeden rodzaj aktywności podmiotu uczącego się: aktywność intelektualna, emocjonalna lub praktyczna; każda z nich prowadzi do jednostronnego formowania osobowości ucznia: intelektu, przeżyć i zdolności artystycznych lub umiejętności praktycznych, kształcenie wielostronne – postać kształcenia, w której podmiot przejawia nie tylko aktywność poznawczą, emocjonalną i praktyczną, ale każda z nich występuje zarówno w formie twórczej, jak i odtwórczej.
Ze względu na stopień instytucjonalizacji	kształcenie formalne jest prowadzone przez instytucje o względnie stałych parametrach dotyczących czasu trwania, miejsca przebiegu procesu, rodzaju jednostek organizacyjnych, stosunku dziecka do obowiązku szkolnego, kształcenie nieformalne odbywa się poza oficjalnym i powszechnym systemem szkolnym i przeznaczone jest dla tych, którzy z różnych względów nie mogą realizować obowiązku szkolnego w ramach obowiązującej struktury szkolnej, można je podzielić na: kształcenie domowe, instytucje edukacji alternatywnej, kształcenie incydentalne – trwający przez całe życie niezorganizowany i niesystematyczny proces nabywania przez każdego człowieka wiadomości, sprawności, przekonań, i postaw na podstawie codziennego doświadczenia oraz wpływów wychowawczych otoczenia: rodziny, rówieśników, sąsiadów, środowiska społecznego, publikacji, dzieł sztuki i innych środków masowego oddziaływania.
Ze względu na formy organizacji	kształcenie organizowane przez instytucje (szkoła, rodzina) i pojedyncze osoby, samokształcenie.
Ze względu na poziomy	kształcenie podstawowe, kształcenie średnie, kształcenie wyższe, kształcenie podyplomowe.
Ze względu na formę kontaktu nauczyciel – uczeń	kształcenie stacjonarne, kształcenie korespondencyjne i zdalne, m-learning, hybrydowe (połączenie kształcenia stacjonarnego i zdalnego).
Ze względu na formę kierowania	kształcenie kierowane bezpośrednio – osobą kierującą jest nauczyciel czuwający nad realizacją założonych celów kształcenia, kształcenie kierowane pośrednio – ukierunkowującą ucznia rolę pełni autor podręcznika, książki popularnonaukowej, skryptu, audycji radiowej, programu telewizyjnego, filmu oświatowego, Internetu i innych źródeł, z których uczeń korzysta w procesie samokształcenia.
Ze względu na odbiorców	specjalne obejmujące dzieci i młodzież z brakami rozwojowymi, dorosłych (ustawiczne) zwane kształceniem przez całe życie, równoległe – kształcenie realizowanego głównie przez środki masowego przekazu i różne organizacje.

Ze względu na system nauczania	kształcenie w systemie dziennym, kształcenie w systemie wieczorowym, kształcenie w systemie zaocznym, kształcenie w systemie eksternistycznym, e-learning.
--------------------------------	--

Źródło: opracowane własne na podstawie: H. Górecka, *Polski system szkolny* [w:] *Encyklopedia XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 4, Warszawa 2010, s. 568–596; Z. Radwan, *Szkola – koncepcja rozwoju organizacyjnego* [w:] *Encyklopedia XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 6, Warszawa 2007, s. 243–251 oraz ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe.

Dane uporządkowane w tabeli 2. pokazują wielość funkcjonujących w Polsce form kształcenia dzieci, młodzieży i młodych dorosłych. Podziału placówek szkolnych można dokonać ze względu na różne kryteria, jak: cel, miejsce i treści kształcenia, stopień instytucjonalizacji, formę organizacji, poziomy kształcenia, formę kontaktu nauczyciel – uczeń, formę kierowania, odbiorców i system nauczania.

Placówki opieki i wychowanie dla dzieci i młodzieży w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania

W Polsce funkcjonują placówki, które zapewniają opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania. Są to internaty i bursy oraz domy wczasów dziecięcych.

Internat i bursa

Internat jest zakładany przez szkołę w celu zapewnienia prawidłowej realizacji zadań opiekuńczych, w szczególności wspierania prawidłowego rozwoju uczniów. Do internatu w pierwszej kolejności są przyjmowani uczniowie danej szkoły. Dopiero w przypadku wolnych miejsc uczniowie innych szkół. W internacie tworzy się grupy wychowawcze. Liczba osób w grupie jest określana przez dyrektora w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę. Podobnie ustala się wysokość opłat za zakwaterowanie i wyżywienie podopiecznych. Organ prowadzący szkołę może zwolnić rodziców albo pełnoletniego ucznia z całości lub części opłat za zakwaterowanie w internacie w przypadku szczególnie trudnej sytuacji materialnej rodziny lub w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych. Opieka w porze nocnej jest sprawowana w sposób zapewniający nadzór nad uczniami oraz ich bezpieczeństwo¹³.

Bursa zapewnia opiekę i wychowanie uczniom klas VII i VIII szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych oraz szkół artystycznych, w tym uczniom

¹³ Art. 107 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe.

wymagającym stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także słuchaczom kolegiów pracowników służb społecznych, w wieku do 24. roku życia¹⁴. Zapewnia wychowankom: całodobową opiekę, warunki do nauki, pomoc w nauce, warunki rozwijania zainteresowań i szczególnych uzdolnień, warunki umożliwiające uczestnictwo w kulturze, sporcie i turystyce¹⁵.

W bursie działa zespół wychowawczy, którego zadania obejmują: diagnozowanie problemów wychowawczych wychowanków, opracowanie planu wychowawczego na dany rok szkolny, dokonywanie okresowej analizy i oceny skuteczności podejmowanych działań wychowawczych, doskonalenie metod wychowawczych. W skład zespołu wchodzi dyrektor, który jest zarazem jego przewodniczącym, wychowawca/y grupy, w miarę możliwości także pedagog lub psycholog oraz inni specjaliści¹⁶. Podstawową formą organizacyjną w bursie jest grupa wychowawcza. Kieruje nią wychowawca, zaś wymiar zajęć opiekuńczych i wychowawczych określa tygodniowy rozkład zajęć¹⁷.

Dom wczasów dziecięcych

Do zadań domu wczasów dziecięcych należy: organizowanie zajęć edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych i specjalistycznych, organizowanie zajęć mających na celu rozwijanie zainteresowań i uzdolnień wychowanków oraz aktywnych form wypoczynku¹⁸. Okres pobytu wychowanka w placówce nie powinien przekraczać 12 tygodni, opieka nad przebywającymi w nich wychowankami jest całodobowa, zaś podstawową formą organizacyjną jest grupa wychowawcza¹⁹. Wychowankowie przebywający w domu wczasów dziecięcych spełniają obowiązek szkolny lub obowiązek nauki przez uczęszczanie do szkoły funkcjonującej w placówce lub poza nią. Po zakończeniu pobytu wychowanka dyrektor placówki przekazuje pisemną informację o bieżących ocenach uzyskanych przez podopiecznego oraz jego zachowaniu dyrektorowi szkoły macierzystej oraz rodzicom. Dom wczasów dziecięcych prowadzi działalność przez cały rok kalendarzowy jako placówka, w której nie są przewidziane ferie szkolne²⁰.

¹⁴ Rozporządzenie MEN z dnia 11 sierpnia 2017 w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606 ze zm.), par. 59.

¹⁵ Tamże, par. 60.

¹⁶ Tamże, par. 62 ust. 1, 2, 3.

¹⁷ Tamże, par. 63.

¹⁸ Tamże, par. 69.

¹⁹ Tamże, par. 70, 71, 72.

²⁰ Tamże, par. 73, 74.

Placówki oświatowo-wychowawcze

Ważną instytucjonalną formą, uzupełniającą funkcje rodziny są placówki oświatowo-wychowawcze. Należą do nich:

- placówki wychowania pozaszkolnego: pałace młodzieży, młodzieżowe domy kultury, międzyszkolne ośrodki sportowe, ogniska pracy pozaszkolnej, ogrody jordanowskie i pozaszkolne placówki specjalistyczne,
- szkolne schroniska młodzieżowe – całoroczne i sezonowe²¹.

Placówki wychowania pozaszkolnego

Placówki wychowania pozaszkolnego realizują zadania przez:

1. Prowadzenie zajęć wspierających rozwój dzieci i młodzieży, mających na celu:
  - rozwijanie zainteresowań, szczególnych uzdolnień, doskonalenie umiejętności oraz pogłębianie wiedzy,
  - kształtowanie umiejętności spędzania czasu wolnego,
  - kształtowanie poszanowania dziedzictwa kulturowego regionu, kraju i innych kultur oraz poczucia własnej tożsamości, w szczególności narodowej, etnicznej i językowej,
  - przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym.
2. Organizowanie:
  - imprez kulturalnych, w szczególności przeglądów, wystaw i festiwali,
  - wypoczynku, sportu i rekreacji dla dzieci i młodzieży,
  - działań alternatywnych wśród dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym.

Placówka może realizować te zadania także poza swoją siedzibą²².

W placówce wychowania pozaszkolnego są organizowane zajęcia stałe, okresowe lub okazjonalne, wynikające z potrzeb środowiska lokalnego. Zajęcia prowadzi się w grupach, których organizację i liczebność określa dyrektor placówki w porozumieniu z organem prowadzącym. Organizację zajęć stałych określa się w tygodniowym rozkładzie zajęć wychowania pozaszkolnego²³.

Szkolne schroniska młodzieżowe

Do zadań szkolnego schroniska młodzieżowego należy:

- upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży krajoznawstwa i różnych form turystyki jako aktywnych form wypoczynku,
- prowadzenie poradnictwa i informacji krajoznawczo-turystycznej,
- zapewnienie dzieciom i młodzieży oraz opiekunom tanich miejsc noclegowych,

²¹ Tamże, par. 4.

²² Tamże, par. 5.

²³ Tamże, par. 6.

- zapewnienie opieki i wychowania dzieciom i młodzieży przebywającym w schronisku²⁴.

Szkolne schronisko młodzieżowe posiada: pomieszczenie mieszkalne wyposażone w łóżka lub tapczany, szafy ubraniowe, stoły krzesła i inne niezbędne sprzęty oraz pomieszczenie do przechowywania bagażu i sprzętu turystycznego. Schronisko sezonowe może być organizowane w pomieszczeniach szkoły lub bursy. Swoją działalność prowadzi w niektórych okresach roku kalendarzowego, w tym w okresie ferii szkolnych oraz dniach wolnych od zajęć dydaktycznych²⁵.

Opisując instytucje edukacji dla dzieci i młodzieży należy także wymienić placówki artystyczne. Skupiają one młodzież uzdolnioną muzycznie, plastycznie lub baletowo.

Placówki artystyczne

Placówka artystyczna (szkoła, ognisko) umożliwia rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych uczniów poprzez prowadzenie zajęć w zakresie edukacji muzycznej, plastycznej lub baletowej. Zajęcia edukacyjne są prowadzone zgodnie z przepisami w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych wydanymi na podstawie art. 47 ust. 1a Rozporządzenia w sprawie podstaw programowych i planów nauczania²⁶. Organizację działania placówki artystycznej w danym roku szkolnym określa arkusze organizacyjny opracowany przez dyrektora i zatwierdzony przez organ prowadzący placówkę. Szczegółowy zakres edukacji artystycznej, w tym specjalność, w ramach której placówka prowadzi zajęcia edukacyjne artystyczne, określa jej statut. Ocenianie w placówce artystycznej polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych zajęć edukacyjnych artystycznych. Ocenianie odbywa się w formach określonych w statucie placówki artystycznej na zakończenie każdego semestru i ma za zadanie wskazanie postępów w rozwoju uzdolnień artystycznych ucznia²⁷.

Formy wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży

Placówki wsparcia dziennego wpisały się na stałe w polski system opieki nad dziećmi i młodzieżą, mają swoją genezę w problemach związanych z okresem

²⁴ Tamże, par. 7.

²⁵ Tamże, par. 8, 9, 12 ust. 2.

²⁶ Rozporządzenie z dnia 17 czerwca 2021 r. w sprawie podstaw programowych i planów nauczania (Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).

²⁷ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, art. 124.

transformacji ustrojowej. Wtedy to trudności gospodarcze odbiły się bezpośrednio na możliwościach realizacji działań opiekuńczo-socjalnych państwa, ograniczając je do niezbędnego minimum. Wyraźny deficyt miejsc w placówkach opieki okresowej powodował wzrost liczby dzieci i młodzieży pozbawionych właściwej opieki i tym samym wzmożony rozwój zjawisk patologicznych²⁸.

Placówki wsparcia dziennego mają pomagać rodzinom, napotykałym trudności w wypełnianiu obowiązków wychowawczych. Mogą być prowadzone w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych,
- specjalistycznej,
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku:

- opiekę i wychowanie,
- pomoc w nauce,
- organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej:

- organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne;
- realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie pracy podwórkowej realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne. Poszczególne placówki mogą łączyć ze sobą powyższe trzy formy działalności²⁹.

Placówką wsparcia dziennego kieruje dyrektor (kierownik), posiadający wyższe wykształcenie kierunkowe. Kadra jest dopasowana do wielkości i specyfiki placówki – tworzą ją według potrzeb: wychowawcy, pedagodzy, psychologowie, terapeuci, opiekunowie, pielęgniarki, personel techniczno-administracyjny. Jeden wychowawca może mieć pod swoją opieką nie więcej niż piętnaścioro dzieci. Powszechną praktyką jest udział wolontariuszy w przygotowaniu i prowadzeniu zajęć dla dzieci³⁰.

Placówki wsparcia dziennego najczęściej działają w środowisku lokalnym, skupiając dzieci z jednej dzielnicy lub osiedla. Dziecko bezpośrednio po zajęciach szkolnych może udać się na kilka godzin do placówki, a dopiero wieczorem wraca do

²⁸ M. Brenk, *Placówki wsparcia dziennego* [w:] *Pomoc – wsparcie – ratownictwo. O optymalizacji rozwoju i edukacji człowieka na różnych etapach życia*, red. A. Knocińska, P. Frąckowiak, Poznań–Gniezno 2017, s. 231.

²⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej..., art. 24.

³⁰ Tamże, art. 28.

rodzinnego domu. W ten sposób ma zagospodarowany czas po zajęciach szkolnych, przy jednoczesnym utrzymaniu kontaktu z naturalnym środowiskiem wychowawczym. Placówka wsparcia dziennego pełni zatem rolę kompensacyjną wobec rodzin, które nie są w stanie spełniać wielu swoich podstawowych funkcji. Jej pracownicy i wolontariusze oferują dzieciom szerokie wsparcie, które może obejmować m.in.: pomoc w nauce, ćwiczenie samodzielności, kształtowanie u wychowanków poczucia własnej wartości, uczenie prawidłowych postaw społecznych, dostarczanie wiedzy na temat uzależnień, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, uczenie nawyków kulturalnych, dostarczanie wzorców dobrej zabawy i rozrywki, czasem także dożywianie.

Pierwszym zadaniem placówek wsparcia dziennego jest niewątpliwie wychowanie, które w zależności od specyfiki placówki realizowane jest na wielu różnych płaszczyznach. Najczęściej wykorzystywanymi formami pracy wychowawczej są: działalność twórcza oraz rekreacyjna. Pierwsza polega na kształtowaniu i rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień wychowanków, pobudzaniu ich do aktywności twórczej oraz uczeniu współpracy w grupie.

Zadaniem drugiej jest nauczenie podopiecznych umiejętności korzystania z czasu wolnego w sposób wartościowy poprzez dostarczanie wzorców dobrego wypoczynku i rozrywki, na przykład organizowanie wycieczek krajoznawczych, zawodów sprawnościowych, emitowanie filmów o walorach pedagogicznych³¹.

Jedną z najczęściej spotykanych form pracy grupowej z wychowankami w placówkach wsparcia dziennego jest socjoterapia. Wykorzystuje się ją jako podstawową metodę w świetlicach socjoterapeutycznych, natomiast w innych placówkach pełni rolę uzupełniającą. Dużą jej skuteczność wynika m.in. z harmonijnego oddziaływania zarówno wychowawcy (terapeuty), jak i pozostałych dzieci akceptujących obowiązujące w placówce zasady (np. o nieagresji, mówieniu zawsze prawdy, aktywności własnej)³².

Placówki wsparcia dziennego współpracują z rodzicami lub opiekunami, a także, w zależności od potrzeb, z wszelkimi instytucjami i placówkami mogącymi mieć wpływ na właściwe funkcjonowanie dziecka i rodziny, np. szkołą, środowiskiem lokalnym, ośrodkiem pomocy społecznej, ośrodkiem pomocy rodzinie, pracownikami socjalnymi, asystentami rodziny, policją, sądem rodzinnym, poradnią psychologiczno-pedagogiczną czy podmiotami leczniczymi.

Świetlica socjoterapeutyczna

Świetlica socjoterapeutyczna jest szczególnie ważną, specjalistyczną placówką wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych (głównie dotkniętych problemem alkoholowym) oraz ujawniających zaburzenia zachowania.

³¹ M. Brenk, *Placówki wsparcia dziennego [w:] Pomoc – wsparcie – ratownictwo...*, dz. cyt., s. 233–234.

³² M. Biernasiewicz, *Interakcjonizm symboliczny w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Kraków 2011, s. 119.

Analiza wybranych statutów świetlic funkcjonujących na terenie Polski³³ pozwala stwierdzić, że są to placówki prowadzone głównie przez gminne, miejskie lub powiatowe ośrodki pomocy rodzinie, ale także szkoły i fundacje (między innymi katolickie). Ich działalność jest bezpłatna dla podopiecznych. Są w większości finansowane w ramach realizacji gminnego lub powiatowego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. W przypadku fundacji prowadzących świetlice, możliwe jest pozyskanie wpłat wynikających ze statusu instytucji pożytku publicznego.

Cele świetlicy socjoterapeutycznej obejmują:

- prowadzenie działalności opiekuńczo-wychowawczej i terapeutycznej,
- łagodzenie niedostatków wychowawczych i eliminowanie zaburzeń zachowania,
- poprawę społecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych patologiami, w szczególności problemem alkoholowym,
- zapobieganie zachowaniom nieakceptowanym społecznie i szkodliwym dla zdrowia (w szczególności uzależnieniom i przemocy) oraz promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży,
- zaspokajanie potrzeb emocjonalnych (akceptacji, zainteresowania, bezpieczeństwa, zaufania),
- rozwijanie zdolności i zainteresowań wychowanków³⁴.

Z celów tych wynikają zadania świetlicy socjoterapeutycznej, które można ująć następująco:

- opieka nad dziećmi i młodzieżą po zajęciach szkolnych,
- organizacja podopiecznym czasu wolnego; rozwój ich zainteresowań, organizacja zabaw, zajęć sportowych, plastycznych, kulinarnych, informatycznych i innych w miarę potrzeb i możliwości,
- organizacja zajęć kulturalnych, gier, wycieczek, imprez okolicznościowych,
- prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych, korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych, mających na celu wyrównanie deficytów rozwojowych u dzieci,
- prowadzenie indywidualnych programów korekcyjnych, realizowanych podczas zajęć grupowych lub w kontakcie indywidualnym,
- udzielanie podopiecznym pomocy w sytuacjach kryzysowych, trudnościach szkolnych, problemach rodzinnych, rówieśniczych i osobistych w oparciu o indywidualną diagnozę dziecka i jego rodziny,
- współpraca z pracownikami socjalnymi i asystentami rodziny w zakresie organizowania pomocy socjalnej oraz rozwiązywania bieżących problemów rodzinnych,

---

³³ Statut świetlicy socjoterapeutycznej w Kościanie: <https://www.ops.koscian.pl/Swietlica-Socjoterapeutyczna.html> Statut świetlicy socjoterapeutycznej „Tęcza” w Sierakowicach: https://www.sierakowice.pl/strona-517-swietlica_socjoterapeutyczna_teczka.html; świetlice socjoterapeutyczne w Katowicach: <https://www.mops.katowice.pl/node/68> (dostęp: 7.11.2021 r.).

³⁴ Tamże.

- diagnozowanie potrzeb i problemów dzieci i ich rodzin; współpraca z rodzicami, opiekunami i wychowawcami,
- współpraca z podmiotami działającymi na rzecz dzieci, w tym m.in.: sądem, ośrodkiem pomocy rodzinie, Policją,
- zapewnienie dzieciom jednego posiłku dostosowanego do pory dnia i czasu przebywania,
- zapewnienie wyposażenia niezbędnego do prowadzenia zajęć³⁵.

Świetlica socjoterapeutyczna może organizować imprezy środowiskowe, działania profilaktyczne i edukacyjne na rzecz środowiska lokalnego. W okresie wakacji letnich i ferii zimowych zajęcia prowadzone w świetlicy mogą być realizowane w formie półkolonii, kolonii, obozów.

Podsumowanie

Przedstawiony artykuł stanowi propozycję porządkowania wiedzy na temat form opieki i edukacji dzieci i młodzieży. W związku z częstymi zmianami systemu kształcenia i systemu opieki nad dzieckiem i jego rodziną istnieje wiele luk w ich całościowym postrzeganiu. Klasyfikacja ułatwia racjonalne postępowanie człowieka nie tylko w działalności naukowej, lecz także w innych dziedzinach, w tym z całą pewnością w praktyce pedagogicznej i opiekuńczo-wychowawczej³⁶.

Opierając się na metodzie hermeneutyki pedagogicznej uporządkowano wiedzę na temat instytucjonalnych form uzupełniających funkcje rodziny (poziom poznawczy), zaproponowano ich klasyfikację oraz opisano zakres działania (poziom praktyczny)³⁷. Duże znaczenie w tak ujętym postępowaniu badawczym miała analiza aktów prawnych, wśród nich:

- ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy,
- ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej,
- ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe,
- rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej,
- rozporządzenia MEN z dnia 11 sierpnia 2017 w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania.

³⁵ Tamże.

³⁶ Por. *O racjonalności w nauce i życiu społecznym*, red. Z. Melosik, Z. Drozdowicz, S. Sztajer, Poznań 2009; Z. Melosik, *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*, Poznań 2019.

³⁷ M. Adamska-Staroń, B. Łukasik, *Hermeneutyka pedagogiczna jako orientacja metodologiczna*, „Podstawy Edukacji” 2012, nr 5, s. 119–138.

W ten sposób powstał uporządkowany i opisany wykaz placówek zajmujących się opieką, kształceniem oraz wychowaniem młodego pokolenia, których celem działalności jest wspieranie rodziny w wypełnianiu przez nią różnych funkcji. Proponowana klasyfikacja może stać się przedmiotem dalszych analiz oraz posłużyć pedagogom praktykom jako źródło wiedzy o obecnie dostępnych formach wsparcia dla młodego pokolenia.

Bibliografia

- Adamska-Staroń M., Łukasik B., *Hermeneutyka pedagogiczna jako orientacja metodologiczna*, „Podstawy Edukacji” 2012, nr 5.
- Biernasiewicz M., *Interakcjonizm symboliczny w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Kraków 2011.
- Brenk M., *Placówki wsparcia dziennego [w:] Pomoc – wsparcie – ratownictwo. O optymalizacji rozwoju i edukacji człowieka na różnych etapach życia*, red. A. Knocińska, P. Frąckowiak, Poznań 2017.
- Górecka H., *Polski system szkolny [w:] Encyklopedia XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 4, Warszawa 2007.
- Janke A.W., *Wychowanie rodzinne przedmiotem pedagogicznej refleksji [w:] Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Toruń 2009.
- Kurcz A., *Żłobek [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005.
- Kurcz A., *Przedszkole [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005.
- Krzysińska-Żach B., *Pedagogika rodziny. Przewodnik do ćwiczeń*, Białystok 2007.
- O racjonalności w nauce i życiu społecznym*, red. Z. Melosik, Z. Drozdowicz, S. Sztajer, Poznań 2009.
- Melosik Z., *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*, Poznań 2019.
- Radwan Z., *Szkoła – koncepcja rozwoju organizacyjnego [w:] Encyklopedia XXI wieku*, red. T. Pilch, t. 6, Warszawa 2007.
- Zięba-Kołodziej B., *Internat i bursa [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005.
- Żebrowski J., *Animacja kulturalna [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, J. Badora, Opole 2005.
- Żywcok A., *Aksjologia odkrycia naukowego. Studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*, Toruń 2009.

Prawodawstwo

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 447.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r., poz. 1359).
- Rozporządzenie MEN z dnia 11 sierpnia 2017 w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę

i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej (Dz.U. z 2011 r., nr 291, poz. 1720).

Materiały źródłowe

Statut świetlicy socjoterapeutycznej w Kościanie, <https://www.ops.koscian.pl/Swietlica-Socjoterapeutyczna.html>.

Statut świetlicy socjoterapeutycznej „Tęcza” w Sierakowicach, https://www.sierakowice.pl/strona-517-swietlica_socjoterapeutyczna_tecza.html.

Świetlice socjoterapeutyczne w Katowicach, <https://www.mops.katowice.pl/node/68>